

นักการเมืองและการเลือกตั้งบนหนทางประชาธิปไตยไทย
ในเรื่องสั้นรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙
Politicians and Elections on the path of Democracy
in Short Stories from the Phan Waenfa Award
2002-2006

วุฒินันท์ ชัยศรี*
Woottinan Chaisri

บทคัดย่อ

วรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า เป็นรางวัลทางวรรณกรรมที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือระหว่างสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทยและรัฐสภามีเรื่องสั้นจำนวนหนึ่งในช่วง พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙ กล่าวถึง “ประชาธิปไตยในระดับปฏิบัติการ” แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ร่วมบางประการของเรื่องสั้นพานแว่นฟ้าซึ่งกล่าวถึงสิทธิที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง หน้าที่ของพลเมืองที่ต้องตระหนักถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม การวิพากษ์วิจารณ์ประชาธิปไตยแบบตัวแทนในแง่มุมต่าง ๆ ตลอดจนการเกลี้ยกล่อมหรือเชิญให้เชื่อมั่นใน

* นักวิจัยในโครงการ “จิตวิญญาณประชาธิปไตยในเรื่องสั้น : ๔๐ ปี นับจาก ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖”
ได้รับทุนวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ระบบว่าจะสามารถคัดกรองผู้ปกครองที่ดีได้มากกว่าจะปลูกเร้าให้ต่อต้านหรือโค่นล้มระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนลง

คำสำคัญ : พานแว่นฟ้า วรณกรรมการเมือง ประชาธิปไตยในระดับปฏิบัติการ

Abstract

The Phan Waenfa Award for political literature is a literary award originating from the cooperation between the Writers' Association of Thailand and the Thai National Assembly. Some short stories written from 2002–2006 stated “Practical Democracy” presenting some shared identities of short stories including the rights related to elections, the civic duty to be aware of public benefits, criticizing the representative democracy in different aspects, and persuading or convincing that the system would be able to screen the best ruler, rather than arousing people to resist or overthrow the representative democracy.

Keywords : Phan Waenfa, Political Literatures, Practical Democracy

วรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า เป็นรางวัลทางวรรณกรรมที่ตั้งขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๕ เนื่องในโอกาสครบรอบ ๗๐ ปีที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย จึงเกิดเป็นความร่วมมือระหว่างสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทยกับรัฐสภาในการจัดประกวดวรรณกรรมการเมืองในชื่อ “พานแว่นฟ้า” ขึ้น

แม้ทางคณะผู้จัดการประกวดจะใช้ชื่อว่าเป็น “วรรณกรรมการเมือง” หรือ “วรรณกรรมเพื่อชีวิต” แต่เรื่องสั้นการเมืองพานแว่นฟ้าก็เป็นเรื่องสั้นการเมืองที่มีลักษณะแตกต่างออกไปจากนิยามของวรรณกรรมเพื่อชีวิตซึ่งแต่เดิมนั้นเรื่องการต่อสู้ทางชนชั้นระหว่างนายทุนกับกรรมกร (รินฤทัย สัจจพันธุ์ และ ไพธิน รุ่งรัตน์ ๒๕๔๑ : ๕๒) มาเป็นเรื่องสั้นที่มีประเด็นทางสังคมหลากหลายประการ อาทิ ความฉ้อฉลในการเข้าสู่อำนาจและใช้อำนาจของนักการเมือง ความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับประชาชน ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ เป็นต้น

ลักษณะอย่างหนึ่งที่ปรากฏร่วมกันในเรื่องสั้นพานแว่นฟ้าที่ได้รับรางวัลและได้รับการตีพิมพ์จำนวนอย่างน้อย ๒๓ เรื่อง จากทั้งหมด ๕๕ เรื่องในช่วงห้าปีแรก (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) คือเป็นเรื่องสั้นที่กล่าวถึงสิทธิที่มาพร้อมกับหน้าที่ อธิบายความหมายและความสำคัญของการเลือกตั้ง กระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงหน้าที่ที่พึงกระทำต่อรัฐในฐานะพลเมืองดี ซึ่งให้เห็นปัญหาเรื่องที่มาของอำนาจและการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมของนักการเมือง กระนั้นก็ได้ชี้ชวนให้โค่นล้มระบบประชาธิปไตยแบบตัวแตนลง แต่แสดงความเชื่อมั่นในระบบว่าจะคัดกรองผู้ปกครองที่ดีได้

ลักษณะเฉพาะดังกล่าวส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะเรื่องสั้นรางวัลพานแว่นฟ้ามีลักษณะเป็นรางวัลทางวรรณกรรมซึ่งมีเป้าหมายในการประกวดชัดเจนดังที่ประกาศไว้ในวัตถุประสงค์ของการประกวดว่า “เพื่อสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” หรือดังที่ดังที่สมศักดิ์ ปริศนานันทกุล (๒๕๔๖ : ๒๓๙) รองประธานสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นประธานคณะกรรมการจัดประกวดในขณะนั้นได้กล่าวถึงเจตจำนงของรางวัลเมื่อแรกเริ่มมีการประกวดว่า

ในยุคแห่งการสถาปนาการเมืองภาคประชาชนให้มั่นคงแข็งแรง
ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ นี้อยอม
เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญที่จะเห็นระบอบประชาธิปไตยสมบูรณ์แบบ

เกิดขึ้น เห็นการเมืองเป็นเรื่องของพลเมืองเกิดขึ้น และเห็นจิตสำนึกทางการเมืองได้แพร่กระจายในทุกซอกหลืบของสังคมไทย

โครงการประกวดวรรณกรรมเรื่องสั้นการเมืองรางวัล “พานแว่นฟ้า” จึงเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ทางรัฐสภาได้ริเริ่มขึ้น เพื่อมุ่งหวังให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยอิสระ ใช้ศิลปะการประพันธ์เป็นกระบอกเสียงสะท้อนภาพที่แท้จริงอีกมุมหนึ่งของการเมืองไทย สะท้อนภาพที่เป็นตัวตนของสังคมไทยให้รับรู้ร่วมกัน

จะเห็นว่าวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าเกิดขึ้นมาภายใต้บริบทที่การเมืองมีความเป็น “ประชาธิปไตย” ในระดับหนึ่ง คือมีรัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๔๐ ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการยกร่างขึ้น วัตถุประสงค์ของเรื่องสั้นพานแว่นฟ้าจึงมิใช่การเป็นเครื่องมือเพื่อต่อต้านอำนาจเผด็จการหรือยกระดับการตื่นตัวของมวลชนเพื่อโค่นล้มเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบการปกครองที่ดีกว่าเดิม ดังเช่นเรื่องสั้นการเมืองในยุคเผด็จการ เพราะในเวลานี้มีการปกครองที่เรียกได้ว่าเป็นประชาธิปไตยอยู่แล้ว เป้าหมายของเรื่องสั้นพานแว่นฟ้าจึงอยู่ที่การอธิบายและชี้แนะแนวทางแห่งการ “สถาปนาการเมืองภาคประชาชนให้มั่นคงแข็งแรง” ดังที่กล่าวไว้ในเจตจำนงการประกวดเพื่อนำไปสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์

ด้วยเจตจำนงดังกล่าวจึงทำให้เรื่องสั้นพานแว่นฟ้าในช่วงแรกมักจะมีเนื้อหาเกี่ยวโยงกับหน้าที่แห่งพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย เช่น สิทธิมักจะถูกอธิบายร่วมกับการเลือกตั้ง หนึ่งในคนย่อมมีหนึ่งสิทธิหนึ่งเสียงเท่ากัน ส่วนเสรีภาพคือการกระทำซึ่งต้องอยู่บนหลักการ ความถูกต้อง และคำนึงถึงข้อกำหนดทางกฎหมายเป็นสำคัญ จึงเสมือนว่าเรื่องสั้นกลุ่มนี้ทำหน้าที่เป็น “คู่มือไปสู่ประชาธิปไตย”

ลักษณะของเรื่องสั้นที่ปรากฏในรางวัลพานแว่นฟ้า ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะทางฝั่งผู้เขียนเองได้ตีความวัตถุประสงค์การประกวดและเขียนออกมาในลักษณะดังกล่าว แต่อีกส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะการคัดสรรของคณะกรรมการและสถานะของทางรัฐสภาเองที่ทำให้บางปีไม่สามารถตีพิมพ์ผลงานที่มีประเด็นละเอียดอ่อนได้ ดังเช่นใน พ.ศ. ๒๕๔๘ มีผู้ถอดถอนเรื่องสั้น “กรณีฆาตกรรมโตะอินมามะสะตอปา การ์เด” ของศิริวร แก้วกาญจน์ ด้วยข้อหาบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ ในครั้งนั้นมีผู้แสดงทัศนะที่แตกต่าง

วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๓๖ ฉบับที่ ๑ ม.ค.-มิ.ย. (๒๕๕๗) ๑๒๓

กันไป เช่น ทศนะจากกรรมการอย่างพินิจ นิลรัตน์ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ และธเนศ เวศร์ ภาดา (๒๕๔๔ : ๒๓) ที่สนับสนุนให้เรื่องสั้นเรื่องนี้ได้รับรางวัล

นายพินิจ นิลรัตน์ ระบุว่าเขาให้คะแนนเรื่องนี้ได้ ๑๐๐ ขณะที่ รศ.ดร.รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ ยืนยันในหนังสือแจ้งการให้คะแนนว่า ขอใช้สิทธิ์ ให้เรื่องกรณีมาตกรรมฯ ได้รับรางวัล

(ธเนศ) ...เรื่องสั้นเรื่องนี้เชิดชูสันติภาพ ว่าเป็นที่พึงปรารถนาอย่างยิ่งในสถานการณ์วิกฤติเช่นนี้ หากกรณีมาตกรรมฯ มีคะแนนสูงพอที่จะได้รับรางวัลชนะเลิศหรือรองชนะเลิศ แต่ที่ประชุมมีมติตัดเรื่องนี้ออก ข้าพเจ้าขอแจ้งเจตจำนงถอนชื่อตนเองออกจากคณะกรรมการตัดสินรางวัลพานแว่นฟ้าครั้งนี้

ขณะที่สุภาณี พัดทอง (๒๕๔๔ : ๒๓) ได้ออกมาแสดงทัศนียอมรับว่าเรื่องสั้นเรื่องนี้เขียนได้ดี แต่ด้วยข้อจำกัดของการประกวดรางวัลซึ่งมีรัฐสภาเป็นผู้จัด หากมอบรางวัลให้ก็อาจจะเกิดความเข้าใจผิดว่ารัฐสภารับรองความถูกต้องของเรื่องแต่ง ซึ่งอาจไม่เอื้ออำนวยต่อการสร้างความสมานฉันท์ของคนในชาติ

ดิฉันเห็นว่าเรื่องสั้นเรื่องนี้เขียนได้ดีจนสามารถโน้มน้าวใจให้คนอ่าน คิดเห็นและเชื่อถือคล้อยตาม ทั้งที่ความจริงเป็นอย่างไรไม่มีใครทราบแน่ชัด และยังไม่เห็นหลักฐานอันเป็นข้อยุติ แต่ถ้าเรื่องนี้ได้รับรางวัลจากรัฐสภา จะเป็นการรับรองความถูกต้องหรือไม่ ผู้อ่านซึ่งมีความหลากหลายจะคิดอย่างไร จะสร้างให้เกิดความเข้าใจ ปัญหา หรือตอกย้ำให้เกิดความหวาดระแวงยิ่งขึ้น แต่ที่แน่นอนก็คือ เรื่องนี้ไม่เอื้ออำนวยต่อการสร้างความสมานฉันท์ของคนในชาติ

กรณีดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดบางประการของวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าอันเกิดจากการประกวดซึ่งมีรัฐสภาและหลายฝ่ายมาเกี่ยวข้อง ตลอดจนมติการคิดสรรของคณะกรรมการที่ถูกแทรกแซงจนปรากฏเป็นข่าว จึงทำให้เรื่องสั้นพานแว่นฟ้ามีภาพลักษณ์ของการถูกควบคุมจากภาครัฐ

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ เรื่องสั้นรางวัลชนะเลิศและรองชนะเลิศใน ๕ ปี

แรกนั้นเป็นเรื่องสั้นที่กล่าวถึงนักการเมืองและการเลือกตั้งถึง ๕ เรื่อง จากทั้งหมด ๑๐ เรื่อง ในปีแรกซึ่งนับเป็นหมุดหมายสำคัญของการประกวด เรื่องสั้นรางวัลชนะเลิศและรองชนะเลิศคือ **ความตายของเฒ่าเทียง** ของ อุเทน พรหมแดง (๒๕๔๖) และ **เรื่องนั้นเรื่องนี้ เรื่องเดียวกัน** ของ หลงบุเรศ (๒๕๔๖) เป็นเรื่องที่กล่าวถึงการเลือกตั้ง การซื้อสิทธิขายเสียง และการปลุกฝั่งประชาธิปไตยระดับปฏิบัติการอย่างชัดเจน แม้ว่าการประกวดปีที่ ๒ และ ๓ จะมีเรื่องสั้นรางวัลชนะเลิศและรองชนะเลิศคลี่คลายจากเรื่องการเลือกตั้งไปสู่ประเด็นทางสังคมอื่น ๆ อาทิ **กล่องสบู่ของพ่อ** ของ วิน วนาคร (๒๕๔๗) **ตานะฮ์อุมิ-แผ่นดินมาตุภูมิ** ของ นก ปักษยานิน (๒๕๔๘) และ **ปัจจัยแห่งชีวิต** ของ ขวัญยืน ลูกจันทร์ (๒๕๔๘) ทว่าเมื่อถึงปีที่ถูกแทรกแซงการตัดสิน เรื่องสั้นที่ได้รางวัลชนะเลิศและรองชนะเลิศได้แก่ **วาวแสงแห่งศรัทธา** ของวัชรระ สัจจะสารสิน (๒๕๔๙) และ **อุดมการณ์ของคนเฒ่า** ของ ดร.ณิ เดชานุสรณ์ (๒๕๔๙) ทั้งสองเรื่องก็กล่าวถึงการเลือกตั้งและการซื้อสิทธิขายเสียง การมอบรางวัลระดับสูงให้แก่เรื่องที่เขียนถึงนักการเมืองและการเลือกตั้ง โดยเฉพาะปีที่ถูกแทรกแซงดังที่กล่าวมาจึงอาจส่งผลให้ผู้เขียนที่ต้องการประกวดรางวัลนี้เข้าใจว่ารางวัลพานแว่นฟ้าให้ความสำคัญกับเรื่องการเมืองการเลือกตั้งและประชาธิปไตยในระดับปฏิบัติการ จึงมุ่งเน้นการเขียนเรื่องสั้นการเมืองในแง่มุมดังกล่าวเป็นพิเศษ เห็นได้จากการประกวดใน พ.ศ. ๒๕๔๙ ภายหลังจากการถูกแทรกแซง มีเรื่องสั้นที่กล่าวถึงนักการเมืองและการเลือกตั้งได้รับรางวัลชมเชยถึง ๘ เรื่องจากทั้งหมด ๑๐ เรื่อง

เรื่องสั้นที่นำมาวิเคราะห์แบ่งได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ เรื่องสั้นที่กล่าวถึงการปลุกฝั่งประชาธิปไตยในระดับปฏิบัติการ เรื่องสั้นวิพากษ์วิจารณ์การเข้าสู่อำนาจและการใช้อำนาจอย่างไม่ชอบธรรมของนักการเมือง และเรื่องสั้นที่แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงสังคมผ่านการเลือกตั้ง ซึ่งจะกล่าวเป็นลำดับดังนี้

สิทธิ หน้าที และการเลือกตั้ง : การปลุกฝั่งประชาธิปไตยระดับปฏิบัติการ

เรื่องสั้นที่กล่าวถึงนักการเมืองและการเลือกตั้งในแง่มุมต่าง ๆ นั้นมีความสอดคล้องกันคือ เน้นการให้ความรู้ความเข้าใจระบอบประชาธิปไตยในระดับปฏิบัติการ กล่าวถึงสิทธิในการเลือกตั้ง และเรียกร้องการเลือกตั้งที่สะอาดบริสุทธิ์ คำว่าสิทธิที่มัก

จะอธิบายอยู่ในเรื่องสั้นพานแว่นฟ้ากลุ่มนี้มักจะผูกพันอยู่กับการเลือกตั้ง เรียกร้องให้เห็นความสำคัญของสิทธิของประชาชนที่จะแสดงออกเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม

ความตายของเฒ่าเที่ยง ของ อุเทน พรหมแดง (๒๕๔๖) เรื่องสั้นรางวัลชนะเลิศใน พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นเรื่องสั้นที่โดดเด่นในแง่ของการเรียกร้องให้ประชาชนตระหนักถึงสิทธิอันพึงมีของตนที่จะใช้เปลี่ยนแปลงประเทศชาติ โดยผู้เขียนสร้างตัวละครเฒ่าเที่ยงขึ้นมาให้มีลักษณะเป็นประชาชนที่ยังไม่เข้าใจเรื่องสิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย แก่เป็นชาวบ้านธรรมดาที่รับเงินซื้อเสียงจากผู้สมัครทุกครั้ง และไม่เคยสนใจคำเตือนของลูกชายว่าการรับเงินซื้อเสียงคือการทำลายระบอบประชาธิปไตย แต่แล้ววันหนึ่งเฒ่าเที่ยงก็ต้องสูญเสียลูกชายไปจากเหตุการณ์การเรียกร้องประชาธิปไตย ในวันที่ ๑๔ ตุลาคม เฒ่าเที่ยงจึงหันกลับมาสนใจในข่าวสารบ้านเมือง ศึกษาคำว่าประชาธิปไตยที่ลูกชายยอมพลีชีพให้ ในที่สุดเฒ่าเที่ยงจึงเข้าใจว่าสิทธินั้นเองที่จะเป็นเครื่องมือเปลี่ยนแปลงสังคมให้เกิดความเท่าเทียม

นานวันเข้า เฒ่าเที่ยงเริ่มเข้าใจแล้วว่าลูกชายโตนของแกเอาชีวิตไปเสี่ยงสู้เพื่อบางสิ่งบางอย่าง สิ่งสิ่งนั้นดูจะอยู่ห่างไกลจากการรับรู้ของชาวบ้านชาวไร่อย่างแก เหมือนไม่มีความสำคัญต่อกับวิถีชีวิตของแกเลย แต่กับลูกชาย เขาได้ศึกษาเล่าเรียน ซึมซับความรู้สึนึกคิดจากตำรับตำรา เรียนรู้ถึงอดีตที่เคยฝากบทเรียน ฝากร่องรอยการต่อสู้แย่งชิงราชันของคนรุ่นก่อน อุดมการณ์บางอย่างย่อมถูกหล่อหลอมเป็นรูปร่างในจิตใจ...

บัดนี้ เฒ่าเที่ยงสัมผัสได้แล้วว่าสิ่งนั้นมีความสำคัญจริง ไม่ใช่เรื่องไกลตัวอย่างที่คิด แกเองก็เป็นคนเล็ก ๆ คนหนึ่งที่มีส่วนให้อุดมการณ์ยิ่งใหญ่ตระห้านางาม แกต้องลงมือทำเท่าที่กำลังจะอำนวย เพราะผลสุดท้ายสิ่งยิ่งใหญ่นั้นจะกลับมาแผ่คลุมทุกชีวิต นำมาซึ่งความเจริญอย่างเท่าเทียมดังที่ทุกคนเชื่อมั่น (อุเทน พรหมแดง ๒๕๔๖ : ๒๗-๒๘)

เมื่อการเลือกตั้งครั้งใหม่มาถึง เฒ่าเที่ยงจึงออกจากรงควัมให้คนในหมู่บ้านรับเงินซื้อเสียง แต่ให้เลือกคนที่ผลงานการพัฒนามหมู่บ้านดีกว่าตามวิถีทางของระบอบประชาธิปไตย

แก่มั่นน้าวให้เห็นว่าเงินเล็กน้อยที่ได้มาไม่คุ้มค่ากันเลยกับสิ่งที่สูญเสียไป ทุกคนควรเอาใจใส่กับหน้าที่สมาชิกคนหนึ่งของหมู่บ้านและประชาชนคนหนึ่งของประเทศชาติ กฎหมายมอบสิทธิไว้ในมือให้กำหนดอนาคตของตัวเอง ใช้สิทธิเลือกคนที่สมควรไปทำงานแทนความเห็นแก่ได้เพียงน้อยนิดจะทำให้ย่างก้าวข้างหน้าหยุดชะงักลง (อุเทน พรหมแดง ๒๕๔๖ : ๓๕)

แม้สุดท้ายเผ่าเถียงจะต้องจบชีวิตลงด้วยมือของผู้สมัครคนหนึ่ง แต่ความตายของเขาก็ทำให้ผู้สมัครคนนั้นไม่ได้รับเลือก แม้สิ่งที่เผ่าเถียงทิ้งไว้คือความโกรธแค้นที่สมาชิกในหมู่บ้านเห็นเผ่าเถียงถูกฆ่าตายอย่างโหดเหี้ยม ไม่ใช่สำนึกที่ตรงตามความหมายเรื่องสิทธิการเลือกตั้งดังที่เผ่าเถียงพยายามบอกเล่า กระนั้นความตายของเผ่าเถียงก็ย่อมจะปลุกจิตสำนึกให้ผู้คนในหมู่บ้านหันมาสนใจและศึกษาความหมายของสิ่งที่แกพูด หากความตายของลูกชายเป็นแรงบันดาลใจให้เผ่าเถียงเข้าใจว่าประชาธิปไตยที่ลูกชายแลกมาด้วยชีวิตนั้นคืออะไรและมีค่ามากเพียงใด ความตายของเผ่าเถียงก็ย่อมเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้คนในหมู่บ้านได้เรียนรู้ความสำคัญของสิทธิการเลือกตั้งได้เช่นกัน

เช่นเดียวกับเรื่องสั้นรางวัลรองชนะเลิศในปีเดียวกัน เรื่องนี้เรื่องนั้น เรื่องเดียวกัน ของ หลงบุเรศ (๒๕๔๖) ที่กล่าวเปรียบเทียบเรื่องสิทธิและหน้าที่ในระบอบประชาธิปไตยให้เห็นภาพชัดเจนขึ้น โดยผู้เขียนเปรียบเทียบไข่ไก่กับสิทธิ หากเราไม่ดูแลไข่ไก่ก็ย่อมไม่มีสิทธิเป็นเจ้าของไข่ไก่ หรือก็คือหากไม่ทำหน้าที่ของพลเมืองดีก็ย่อมไม่มีสิทธิใด ๆ ในระบอบประชาธิปไตย

“ไข่ไก่เป็นสิทธิของลูก แต่ลูกจะเป็นเจ้าของไข่ไก่ได้ ลูกต้องมีหน้าที่ด้วย ต้องหาข้าวหาน้ำให้ไข่ไก่กิน การเลี้ยงดูไข่ไก่เป็นหน้าที่ของลูก เหมือนนี้เลยลูก เหมือนประชาธิปไตยเลย ลูกมีสิทธิจะได้ประโยชน์จากมัน แต่ลูกต้องมีหน้าที่ดูแลรักษามันด้วย จะมีสิทธิอย่างเดียวไม่ได้ ลูกจะมีสิทธิเป็นเจ้าของไข่ไก่โดยไม่มีหน้าที่เลี้ยงไข่ไก่ไม่ได้” (หลงบุเรศ ๒๕๔๖ : ๕๓)

ขณะที่พยายามชี้ชวนให้เห็นความสำคัญของสิทธิและหน้าที่พลเมือง เรื่องสั้นอีกกลุ่มหนึ่งก็ได้สะท้อนให้เห็นว่าการเมืองมิใช่เรื่องของรัฐสภาหรือชนชั้นปัญญาชน

เท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของเรา หากประชาชนไม่ตระหนักในสิทธิและหน้าที่อันพึงมีของตน การเมืองก็ย่อมนำความเสียหายมาสู่ประชาชนในระดับปัจเจกบุคคลได้เช่นกัน ดังเช่นที่ปรากฏในเรื่องสั้น ผู้รับผิดชอบ ของ วุฒิ วัชร (๒๕๕๐) กล่าวถึงคนขายปาท้องโกคนหนึ่งที่ไม่มีความสนใจในการเมืองมากนัก ขอเพียงไม่กระทบต่อการทำมาหากินก็พอแล้ว ทว่าวันหนึ่งผู้คนในสังคมเกิดความแตกแยก ทะเลาะเบาะแว้ง และทำท่าว่าจะลามมาถึงชุมชนของคนขายปาท้องโกอย่างเขา เขาสนใจที่จะแก้ไขปัญหาก็เพราะคิดว่าตนเองนั้นเป็นเพียงคนขายปาท้องโกตัวเล็ก ๆ เขาได้แต่ก้มหน้าก้มตาทำไปตามหน้าที่ของคนขายปาท้องโก

...จริงอย่างที่โกจ่ายว่า ผู้คนในสังคมนี้ไม่รักกันเสียแล้ว ตีรันฟันแทง แย่งชิง สาดโคลน ร้ายกาจใส่กัน ผังรากลึกลงระดับชาวบ้านรากหญ้าไปจนถึงแวดวงการเมือง ทั้งหมดเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงในสังคม...

ผมคิดว่าไยแมงมุมซึ่งถูกเขย่าจากจุดหนึ่ง แม้ไกลจากศูนย์กลางออกไป ความสั่นสะเทือนจะเคลื่อนถึงได้ทั่ว แวดวงค้าขายกับชาวบ้านร้านถิ่นก็เช่นกัน ผู้นำข่าวสารอาจเป็นใครก็ได้ เรื่องเล็กกลายเป็นเรื่องใหญ่ เรื่องใหญ่อาจลุกลามเกินคาดเดา

ในฐานะคนขายปาท้องโกตัวเล็ก ๆ เหตุการณ์บ้านเมืองเป็นเช่นนี้หรืออาจขมวดเข้าแน่นกว่านี้ จะให้ทำอะไร ก็ขายปาท้องโกนั่นแหละ หากคิดจะแสดงบทบาทอื่น ก็กลายเป็นเรื่องโกหกและไม่ถนัด ผมซ้ำของเรื่องระวังปาท้องโกไม่ให้เกรียมเกินไป หรือร้อนจนแบ่งอุ้มน้ำมันเยิ้มไม่น่ากิน... เป็นหน้าที่ของคนขายปาท้องโกต้องรับผิดชอบ ทำให้ดีที่สุดตามหน้าที่ของตน (วุฒิ วัชร ๒๕๕๐ : ๑๐๒)

เมื่อความขัดแย้งเริ่มลุกลามมาจนเป็นความแตกแยกครั้งใหญ่ในชุมชน ผู้คนที่เคยรักสามัคคีกันต่างแตกแยกออกเป็นสองฝ่ายจากการปลุกปั่นของผู้มีอำนาจ ส่งผลให้เขาต้องเลือกข้าง แต่เมื่อเขาไม่ยอมเลือก ลูกค้าขาประจำบางคนก็ถึงกับตัดขาดไม่ยอมซื้อปาท้องโกของเขาอีก เขาจึงสงสัยว่าเหตุใดนักการเมืองซึ่งเป็นตำแหน่งชั่วคราวจึงมีอิทธิพลต่อผู้คนเสียมากกว่าเจ้าของอำนาจคือประชาชนเอง

เข้ากลางสัปดาห์ ชาวการเมืองเริ่มทวีความเข้มข้น ปมขัดแย้งสวนตัวขึ้นแน่น แม้อาณาเขตดั้งเดิมสีเทาจับคลุมทั่วท้องฟ้า นักการเมืองและฝ่ายต่าง ๆ ออกมาพูดโต้ตอบกันทางทีวี... ผมเคยตั้งคำถามต่อภายในตน ประชาชนฝั่งคนเหล่านี้ได้อย่างไร ในเมื่อไม่มีทางรู้ใจพวกเขาเลย

...การบริหารในนามรัฐบาลมีผลต่อชีวิตทุกคน เป็นกระแสคลื่นที่จะถ่ายทอดพลังงานบางอย่างออกมาสู่เรา พอหลงปักใจเชื่อ เท่ากับว่าเปิดประตูรับอาคันตุกะแปลกหน้า ปัญหาคือ ผู้มาเยือนกลับมีอิทธิพลเหนือเจ้าบ้าน (วุฒิ วัชร ๒๕๕๐ : ๑๐๖-๑๐๗)

ในที่สุดความขัดแย้งก็มาถึงจุดแตกหัก เกิดการปะทะกันที่ตลาด พลอยส่งผลให้ร้านปาห่องโก๋ของเขาได้รับความเสียหายไปด้วย เขาจึงได้ตระหนักว่าที่สุดแล้วไม่ว่าจะเป็นผู้ก่อปัญหาหรือไม่ แต่เราก็ต้องรับผิดชอบในทุกเหตุการณ์ร่วมกัน ดังนั้นหน้าที่ของประชาชนจึงไม่ใช่แค่การทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด แต่ต้องตระหนักในหน้าที่ที่มีต่อส่วนรวมด้วย

ผมไม่ค่อยสนใจนักหรอกว่ากระแสเชี่ยวกรากแห่งคลื่นการเมืองจะนำอะไรมา และพรวดอะไรจากไป ใครกันคือจุดเริ่มต้นที่แท้จริง แต่สัมผัสได้ชัดเจนขณะนี้คือ ความเสียหายได้เกิดขึ้นแล้ว มันเขียนนโยบายเอกกับสามัญชนผู้ทำมาหากินสุจริต ผู้มีส่วนในการพุงให้ประเทศนี้ยืนหยัดอยู่ได้

ใครล่ะจะรับผิดชอบ แน่นอน นั่นคือสามัญชนผู้ทำมาหากินสุจริต ไม่เป็นอื่น เราต้องรับผิดชอบร่วมกันแม้ว่าจะเป็นผู้ก่อปัญหาหรือไม่ก็ตาม (วุฒิ วัชร ๒๕๕๐ : ๑๐๙-๑๑๐)

เรื่องสั้นที่เรียกร่องหรือกระตุ้นให้ผู้คนตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในการเลือกตั้ง และเรียกร่องการเลือกตั้งที่สะอาดบริสุทธิ์ที่เด่นชัดอีกเรื่องหนึ่งคือ เรื่องสั้นรางวัลชนะเลิศใน พ.ศ. ๒๕๔๔ เรื่อง วาวแสงแห่งศรัทธา ของวัชร สัจจะสารสิน (๒๕๔๙) ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นการต่อสู้ของผู้คนที่มีอุดมการณ์รับใช้ประชาชนในสนามการเลือกตั้งที่มีการแก่งแย่งแข่งขันกันด้วยอำนาจทุนและการทุจริต โดยได้สร้างตัวละคร พงศ์จันทร์ อาจารย์หนุ่มผู้มีอุดมการณ์ประชาธิปไตย แต่ต้องพ่ายแพ้ต่อการซื้อเสียง

ในท้องถิ่น ทว่าการเลือกตั้งครั้งต่อมา พ่อของพงศ์จันทร์ได้รับการเลือกตั้ง พงศ์จันทร์เข้าใจว่าพ่อเลิกล้มอุดมการณ์และใช้วิธีสกปรกในการเลือกตั้ง แต่พ่อเฉลยว่าในคืนก่อนการเลือกตั้งนั้นพ่อไม่ได้ออกไปซื้อเสียง แต่ออกไปตรวจตราไม่ให้มีการซื้อเสียงต่างหาก แม้เรื่องราวจะจบลงด้วยดี แต่ด้วยความคลุมเครือของเรื่องก็ไม่สามารถชี้ชัดลงไปว่าพ่อของพงศ์จันทร์ออกไปตรวจตราคนซื้อเสียงหรือเป็นคนซื้อเสียงเสียเอง เพราะพงศ์จันทร์เองก็รับรู้เหตุการณ์จากปากของพ่อเท่านั้น “วาวแสงแห่งศรัทธา” ที่ผู้อ่านมองเห็นคือแสงแห่งประชาธิปไตยที่ฉายอยู่ว่าความจริงเป็นแสงที่มีมืดมัวและริบหรี่เหลือเกิน

เรื่องสั้นรางวัลรองชนะเลิศในปีเดียวกันคือ **อุดมการณ์ของคนเผ่าผี** โดย ครูณี เดชานุสรณ์ (๒๕๔๙) เล่าถึงกลยุทธ์การซื้อเสียงในหลายรูปแบบ ทั้งการติดสินบนคือให้เงินโดยตรง หรือการแสดงความเป็นน้ำใจในงานศพโดยมีผลประโยชน์แอบแฝง ในเรื่องเล่าถึงงานศพของหญิงชราธรรมดาคนหนึ่งซึ่งไม่มีชื่อเสียงหรือคุณความดีอันใดที่น่ายกย่องเป็นพิเศษ แต่บรรดา ส.ส. กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทั้งหลายต่างก็มาช่วยงานศพนี้ อย่างพร้อมเพรียง เหตุเพราะนางเป็นคนที่มีเครือข่ายดีมาก ประกอบกับเป็นช่วงใกล้เลือกตั้ง ทำให้ผู้คนทั้งที่อยู่ในตำแหน่งเหล่านั้นและผู้สมัครที่จะมาทำชิงตำแหน่งในสมัยหน้าต่างแหกกันมาช่วยงาน ผู้เขียนได้สร้างตัวละครสองคนคือผมและลุงบุญซึ่งเป็นสัปเหร่อในวัดซึ่งเป็นคนในหมู่บ้านต่างรังเกียจ นายพิศหนึ่งในหัวคะแนนซึ่งรู้จักผมดีได้นำเงินที่จะใช้ซื้อเสียงมาฝากไว้เพราะตนเองนั้นไม่กล้าเก็บ กลัวว่าจะถูกลอบทำร้ายจากฝ่ายตรงข้ามหรือแม้แต่พวกเดียวกันเอง ทว่าในที่สุดนายพิศก็ถูกฆ่าโดยที่ไม่รู้ว่าเป็นฝีมือของฝ่ายใด งานศพของนายพิศกลับไม่มีคนมาร่วมงานคึกคักเหมือนงานครั้งก่อนเพราะการเลือกตั้งผ่านพ้นไปแล้ว ผมได้แต่ครุ่นคิดเรื่องเงินที่นายพิศฝากไว้ว่าจะจัดการอย่างไร ในที่สุดผมจึงตัดสินใจเผเงินไปพร้อมกับนายพิศ เป็นการแสดงให้เห็นว่าเงินสกปรกโดยเฉพาะเงินที่เกี่ยวข้องกับการซื้อสิทธิขายเสียงนั้นควรต้องปฏิเสธไม่ว่าจะได้มาอย่างไร และผู้เขียนได้แสดงผ่านตัวละครซึ่งนับว่าเป็นชนชั้นต่ำที่สุดของหมู่บ้านคือสัปเหร่อ ยิ่งทำให้เกิดความสะเทือนใจในภาพที่ตัดกันระหว่างความต้อยต่ำและอุดมการณ์อันยิ่งใหญ่ ชี้นำให้ผู้อ่านเกิดความละอายใจหากจะรับเงินซื้อสิทธิขายเสียงต่อไป

เรื่องสั้นในกลุ่มนี้จึงแสดงให้เห็นความสำคัญของสิทธิและหน้าที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย และชี้ให้เห็นว่าการยอมขายสิทธิเพื่อแลกกับเงิน

หรืออามิสสินจ้างจะทำให้เกิดผลร้ายต่อตนเองและประเทศอย่างไร ตลอดจนเรียกร้องให้เห็นถึงความสำคัญของสิทธิของประชาชนที่จะแสดงออกเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมผ่านการเลือกตั้ง

การเข้าสู่อำนาจและการใช้อำนาจอย่างไม่ชอบธรรมของนักการเมือง

ตัวละครนักการเมืองคือศัตรูร้ายที่ปรากฏอยู่ในเรื่องสั้นพานแว่นฟ้ามากที่สุด และต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ซึ่งนักเขียนมักจะสะท้อนให้เห็นเล่ห์เหลี่ยมกลโกงและการทุเมทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ การทุจริตคอร์รัปชันเมื่ออยู่ในอำนาจ และความพยายามรักษาอำนาจของตนให้ยาวนานที่สุด

เรื่องสั้นที่วิพากษ์วิจารณ์นักการเมือง ผู้เขียนได้วิจารณ์ถึงการได้อำนาจมาโดยไม่ชอบธรรมและไม่เป็นตัวแทนของประชาชนอย่างแท้จริง เนื่องจากผู้สมัครต้องพึ่งพาพรรคการเมืองทั้งในด้านเงินทุนและการประชาสัมพันธ์ จึงมีพันธะที่ต้องตอบแทนพรรคการเมืองจนบางครั้งอาจสำคัญกว่าการรับใช้ประชาชนในความหมายของผู้แทนราษฎรอย่างแท้จริง หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้แทนพรรคมากกว่าเป็นผู้แทนราษฎร ดังที่ปรากฏในเรื่องสั้น **เท่าไหร่?** ของ กร ศิริวัฒน์ (๒๕๕๐) กล่าวถึงสมพล ผู้สมัครคนหนึ่งของพรรคที่พยายามเอาใจรอนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นผู้ดูแลพรรคการเมืองในเขตเลือกตั้งของตนเพื่อให้ส่งตัวเองลงสมัครรับเลือกตั้ง เพราะหากรองนายกฯ ไม่อนุมัติให้เขาลงรับสมัคร เขาย่อมมีปัญหากับเรื่องเงินทุนและคะแนนเสียง ทว่าความต้องการของท่านรอนายกฯ นั้นล้วนมีแต่เรื่องส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวกับประชาชนเลย แต่เขาก็ต้องทำเพื่อเอาใจท่าน สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของนักการเมืองที่ว่าแทนที่จะมุ่งทำงานเพื่อรับใช้ประชาชนกลับต้องเข้าไปรับใช้คนใหญ่คนโตในพรรคแทน เมื่อต้องเสียผลประโยชน์ต่าง ๆ และเงินจำนวนมากเพื่อเอาใจรอนายกฯ นั้นก็ย่อมนำมาสู่ความคิดที่จะทุจริตตั้งแต่ยังไม่เข้าสู่อำนาจ แสดงให้เห็นว่าการมุ่งเข้าสู่อำนาจนั้นมิได้เป็นไปเพื่อรับใช้ประชาชน แต่เป็นเรื่องของผลประโยชน์ทั้งหมด

... “ว่าแต่ถ้าคุณได้ลงเป็นตัวแทนพรรค คุณจะให้ผมเท่าไหร่?”

คราวนี้ท่านรอนายกรัฐมนตรีพูดกลับหัวเราะ ฟังไม่ออกว่าพูดจริงหรือพูดเล่น...

“แล้วแต่ท่านเห็นสมควรครับ” สมพลสุภาพเหมือนเดิม ไม่มีสิทธิ์
หักท้วงใด ๆ เขาเข้าใจธรรมเนียมอันนี้ดี แม้พรรคจะจ่ายให้ผู้ลงสมัครรับ
เลือกตั้งโดยตรง แต่สุดท้ายเงินจำนวนหนึ่งจะต้องเข้าไปอยู่ในกระเป๋าของ
ผู้ดูแลการเลือกตั้งอยู่ดี เขารู้ว่าสิ่งที่สำคัญกว่านั้นคือการได้เป็นตัวแทน
พรรคลงสมัครรับเลือกตั้งในเขตพื้นที่ ดังนั้นเขาจึงยอมทุกอย่าง ไว้เมื่อ
ได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสียก่อนแล้วค่อยเอาคืนสิบปีก็ยังไม่สาย
(กร ศิริวัฒน์ ๒๕๕๐ : ๖๗)

ในเรื่องกล่าวถึงความปรารถนาอย่างหนึ่งที่สมพลยังไม่สามารถตอบสนองของท่าน
รองนายกฯ ได้ นั่นก็คือท่านต้องการพระเครื่องหลวงปู่ทวดวัดดอนซึ่งเป็นพระเครื่อง
ที่กำลังนิยมและหาเช่า (ซื้อ) ยากมาก สุดท้ายเขาถูกผู้สมัครคู่แข่งตัดหน้าไป เขาจึงเลือก
ใช้วิธีที่เขียนพระแนะนำมาก่อนหน้านี้ คือสร้างข่าวให้แก่พระเครื่องหลวงปู่ไชยที่เขาเพิ่ง
จะเช่าจากเขียนพระ โดยการให้คนงานพม่าห้อยพระเครื่องหลวงปู่ไชยแล้วไล่ยิง เมื่อ
คนงานพม่ารอดราวปาฏิหาริย์ หนังสือพิมพ์ต่างลงตีพิมพ์เรื่องของพระเครื่องหลวงปู่ไชย
ทันที พระเครื่องหลวงปู่ไชยกลายเป็นพระเครื่องที่โด่งดังในชั่วข้ามคืน ไม่นานหลัง
จากนั้นท่านรองนายกฯ ก็ติดต่อสมพลมาทันทีเพื่อแจ้งข่าวดีว่า เขาจะได้เป็นผู้แทน
พรรคลงสมัครรับเลือกตั้ง

“...ตอนนี้ทางพรรคได้เลือกให้คุณเป็นตัวแทนพรรคลงสมัครรับ
เลือกตั้งเป็นที่แน่นอนแล้ว ขอแสดงความยินดีด้วยนะ” ท่านรองนายก
รัฐมนตรีพูดสุภาพกว่าทุกครั้ง

“ขอบพระคุณท่านมากครับ” สมพลพูดเสียงสั่นเครือ ดีใจสุดขีด

“ไม่ต้องเกรงใจหรอก มันเป็นเรื่องธรรมดา” ท่านรองนายกฯ ทำ
เป็นถ่อมตัว

“ไม่มีท่านช่วยสนับสนุนผมคงลำบากครับ” สมพลรู้ว่าควรพูด
อย่างไรจึงจะดีที่สุด

“เอาน่า ไม่ต้องคิดอะไรมาก คราวนี้ลุยได้เต็มที่เลย ส่วนหลวง
ปู่ทวดวัดดอนนั้นมีคนเช่ามาให้ผมแล้ว แต่ตอนนี้ผมอยากได้หลวงปู่ไชย

จัง” ท่านรองนายกรัฐมนตรีพูดที่เล่นที่จริงพลางหัวเราะร่วนลงลูกคอ
คัก ๆ (กร ศิริวัฒน์ ๒๕๕๐ : ๘๐)

เรื่องสั้นเรื่องนี้จึงแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างนักการเมืองกับพรรคการเมือง นำมาซึ่งการมีผลประโยชน์ต่างตอบแทนในพรรค ทำให้ผู้แทนราษฎรมิได้เป็นผู้แทนราษฎรอย่างแท้จริง นำไปสู่การทุจริตกอบโกยผลประโยชน์เมื่ออยู่ในตำแหน่งภายหลัง

นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงผู้แทนประชาชนที่มองเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตน เรื่องสั้นพานแว่นฟ้าก็แสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของคณบดีที่มีใจปรารถนาอาสาเข้ามาทำงานเพื่อบ้านเมือง ดังที่ปรากฏในเรื่องสั้น **ผ้าพับ** ของ สมใจ สมคิด (๒๕๔๗) กล่าวถึงครูปรีชาที่เป็นคนดี เป็นครูที่ผู้คนต่างก็เคารพนับถือ นอกจากนั้นยังสนใจการเมืองมาตั้งแต่เล็ก ๆ และหวังไว้ว่าสักวันหนึ่งจะได้ลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อมาทำงานให้พี่น้องประชาชน แต่ครูปรีชาก็มักจะถูกท่านพระครูทักท้วงอยู่บ่อยครั้งว่าเป็นคน “ผ้าพับ” คือเป็นคนเรียบร้อย ซื่อสัตย์ ตรงไปตรงมา ไม่มีเล่ห์เหลี่ยมกลโกงใด ๆ ย่อมไม่เหมาะแก่การไปเป็นนักการเมือง สมควรจะไปบวชมากกว่า กระนั้นครูปรีชาก็ยังมุ่งมั่นในอุดมการณ์ของตน จนเมื่อวาระการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภามาถึง ครูปรีชาจึงทุ่มเทเงินทองทั้งหมดในนามผู้สมัครอิสระเพื่อให้ประชาชนได้เลือกตนเข้าไปเป็นปากเป็นเสียงในวุฒิสภาอันทรงเกียรติ แต่ในที่สุดครูปรีชาก็หมดเนื้อหมดตัวและพ่ายแพ้การเลือกตั้งเพราะกำลังเงินผู้สมัครของอีกฝ่ายไม่ได้

ในที่สุดเงินส่วนแบ่งแห่งมรดกที่ดิน ซึ่งขายไปเมื่อหลายปีก่อน
ตอนธุรกิจบ้านจัดสรรกำลังบูมราวห้าล้าน ซึ่งฝากไว้กับดอกแต่ไม่ค่อย
ออกผล ถูกผมถอนออกมาไปรยหว่านละลายหายไปในพริบตา
ลูกเมียเสียใจต่างร่ำไห้ เข้าห้องนอนปิดประตูกันตั้งแต่พลบค่ำ
(สมใจ สมคิด ๒๕๔๗ : ๑๐๐)

ปัญหาของการมีผลประโยชน์ร่วมกันของนักการเมืองและพรรคการเมือง ตลอดจนการไม่มีช่องทางให้ผู้สมัครอิสระได้แทรกเข้ามาในระบบการเมืองที่ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นอาจสืบเนื่องมาจากการบังคับให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมือง ซึ่ง

ปรากฏขึ้นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๕๑๗ ซึ่งกำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ซึ่งในสมัยนั้นผู้ที่คัดค้านหลักการนี้คือปรีดี พนมยงค์ (มปป : ๑๕-๑๖) ที่วิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงถึงกับกล่าวว่าผู้แทนราษฎรจะกลายเป็นทาสของพรรคที่ตนสังกัด แต่ก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความพยายามที่จะจำกัดกรอบบรรดาผู้สมัครอิสระได้ และรัฐธรรมนูญทุกฉบับหลังจากนั้นก็ระบุคุณสมบัติดังกล่าวไว้โดยตลอด เรื่องสั้นดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นถึงผลของการเป็นทาสพรรคการเมืองของนักการเมืองดังที่ปรีดีได้ตั้งข้อสังเกตเอาไว้

นอกจากนั้น ปัญหาอีกประการหนึ่งของการเข้าสู่ระบบการเมืองในฐานะตัวแทนราษฎรนั้นคือเรื่องค่าใช้จ่าย ดังเช่นที่ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์ (๒๕๔๓ : ๗) วิเคราะห์ไว้ว่า ในการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๕๓๙ ประมาณกันว่ามีค่าใช้จ่ายประมาณ ๒๐,๐๐๐-๕๐,๐๐๐ ล้านบาท โดยเป็นค่าใช้จ่ายที่ประเมินได้ว่าเป็นรายการที่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น สิ่งพิมพ์ โฆษณาทางสื่อมวลชน การสื่อสาร การถ่ายรูป การใช้จ่ายานพาหนะ และน้ำมัน รวมแล้วประมาณ ๘,๒๑๔ ล้านบาท ชัยวัฒน์สันนิษฐานว่า เงินส่วนที่เหลือจำนวน ๑๐,๐๐๐-๔๐,๐๐๐ ล้านบาทนั้นไม่ปรากฏรายการใช้จ่ายอย่างชัดเจน จึงอาจเป็นเงินที่ถูกนำไปใช้ในกิจกรรมที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายในการเลือกตั้ง เรื่องสั้น **ผ้าพับ** จึงแสดงให้เห็นถึงปัญหาของผู้สมัครอิสระที่จะอาสาเข้าไปทำงานแทนพี่น้องประชาชน เนื่องจากต้นทุนในการหาเสียงนั้นต้องใช้เงินจำนวนมาก ซึ่งหากเป็นคนที่มียอดมการณ์แต่ขาดกำลังทรัพย์ เช่นครุบ้านนอกธรรมดา ๆ อย่างครูปรีชา ก็ย่อมถึงขั้นหมดตัวได้ในพริบตา คนที่มีอุดมการณ์จึงขัดขยายดกับการเป็นตัวแทนลงรับสมัครเลือกตั้ง และหันไปเข้าสังกัดพรรคซึ่งมีเงินทุนสนับสนุนแทน ซึ่งก็จะนำไปสู่ปัญหาเช่นเดียวกับเรื่อง **เท่าไหร่?** ที่วิเคราะห์ไปก่อนหน้านี้

เรื่องสั้นที่กล่าวถึงปัญหาการเข้าสู่อำนาจของตัวแทนประชาชนยังมีปรากฏในเรื่องสั้นอื่น ๆ ของรางวัลพานแว่นฟ้าช่วงปี ๒๕๔๕-๒๕๔๙ อีก อาทิ เรื่องสั้น **บิน** ของ ดอกไม้แก้ว (๒๕๔๖) ที่ใช้กลวิธีเล่าผ่านนกตัวหนึ่งที่บินผ่านสถานที่ต่าง ๆ และมองเห็นการทุจริตคอร์รัปชันเพื่อเข้าสู่อำนาจจะบาตอยู่ทั่วทุกหัวระแหง เรื่องสั้น **เหนือคมพยัคฆ์** ของ ชิด ขยากร (๒๕๔๗) เรื่องสั้นรางวัลชนะเลิศ พ.ศ. ๒๕๔๖ กล่าวถึงรัฐมนตรีที่ซื่อสัตย์นักมวยในค่ายมวยของตนเป็นเครื่องมือในการหาเสียงแทนที่จะสร้างผลงาน เรื่องสั้น **ไถ่เลี้ยงร้าน** ของ กร ศิริวัฒน์ (๒๕๔๘) ซึ่งผู้เขียนเปรียบเทียบลูกไก่ที่เดินตาม

แม่ไก่ตัวที่หาอาหารได้มากกว่า เหมือนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เอาตัวรอดหลังยุบสภาโดยการย้ายไปยังพรรคที่มีคะแนนนิยมมากกว่า และไม่สนใจว่าจะได้ลงสมัครในพื้นที่ของตัวเองหรือไม่ แสดงให้เห็นว่าผู้แทนราษฎรเห็นตำแหน่งสำคัญกว่าการรับใช้ประชาชน เรื่องสั้น เล็กกลิก ของ ธิปธารา ชินทัตต์ (๒๕๔๙) กล่าวถึงการแย่งชิงคะแนนนิยมของผู้สมัครสองฝ่ายที่ใช้เรื่องการเก็บของในวัดเพื่อป้ายสีความผิดให้ฝ่ายตรงข้าม เรื่องสั้น ผู้พิทักษ์ ของ ประภาศิต คนไฉ (๒๕๕๐) เรื่องสั้นหักมุมที่กล่าวถึงการสร้างข่าวของนักการเมืองเพื่อเพิ่มคะแนนเสียงให้ตัวเอง โดยหักหลังลูกน้องซ้ำแล้วซ้ำเล่า

ภาพของการเข้าสู่อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมด้วยวิธีต่าง ๆ ที่สะท้อนอยู่ในเรื่องสั้นกลุ่มนี้ แสดงให้เห็นถึงปัญหาของกระบวนการเข้าสู่อำนาจซึ่งอาจได้มาจากการทุจริตด้วยวิธีต่าง ๆ ทั้งการซื้อเสียง การมุ่งสร้างคะแนนนิยมมากกว่ามุ่งทำผลงาน ทำให้ตัวแทนของประชาชนที่มาจากการกระบวนการดังกล่าวไม่มีความสง่างามและไม่ได้เป็นตัวแทนที่มาจากเจตนารมณ์ของประชาชนอย่างแท้จริง

นอกจากการวิพากษ์วิจารณ์ว่าการเข้าสู่อำนาจในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนจะเต็มไปด้วยความไม่น่าไว้วางใจ ยังมีเรื่องสั้นที่กล่าวถึงการเข้าแทรกแซงอำนาจข้าราชการประจำเพื่อให้ทำงานที่เอื้อต่อประโยชน์หรือคะแนนนิยมของตน โดยไม่สนใจเรื่องผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับประชาชน หากข้าราชการคนดังกล่าวไม่ตอบสนองต่อนโยบายก็พร้อมที่จะปลดออกจากตำแหน่งอย่างไม่เป็นธรรม ดังเช่นที่ปรากฏในเรื่องสั้น ระเบิดหุน ของ ชัยวุฒิ ศรีสุโข (๒๕๔๔) โดยผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยสัญลักษณ์ของเรื่องคือ หุนสายพม่า ซึ่งมีลักษณะเป็นหุนเล็ก ๆ แกะสลักใบหน้าและนุ่งหมี่เสื่อผ้าคล้ายคนจริง มีเชือกร้อยที่แขนขาทั้งหมด ซึ่งตุ๊กตาจะขยับในท่วงท่าต่าง ๆ ตามการชักสายของคนเชิด ซึ่งก็หมายถึงข้าราชการในกระทรวงซึ่งมีรัฐมนตรีหญิงชื่อรัตติกาลเป็นคนคอยชักใยอยู่เบื้องหลังนั่นเอง เธอใช้ข้าราชการในกระทรวงดำเนินนโยบายที่เอื้อต่อคะแนนนิยมของตน จนกระทั่งปลัดกระทรวงที่เธอดูแลอยู่เริ่มแข็งข้อไม่ยอมทำตามนโยบายของเธออีกต่อไป เธอจึงปลดเขาออกจากตำแหน่งโดยไม่มีเหตุผลเพียงพอ นั่นทำให้ข้าราชการในกระทรวงต่างลุกฮือขึ้นต่อต้านกับความไม่เป็นธรรมนี้ ข้าราชการหลายระดับเดินทางมาให้กำลังใจท่านอดีตปลัดกระทรวง ขณะที่หลายหน่วยงานพยายามห้ามปรามมิให้ลูกน้องของตนเดินทางมาให้กำลังใจเพราะอาจกระทบกระเทือนต่อ

ตำแหน่งหน้าที่การงาน หัวหน้าบางหน่วยงานถึงกับปรามปรามโดยใช้กำลังตำรวจเท่าที่มีอำนาจ

เมื่อทราบข่าวว่าผู้ใต้บังคับบัญชาจะไม่ทำตาม หัวหน้าส่วนราชการของจังหวัดนั้นรู้สึกทุกขุทรมานเต็มกำลัง เพราะขนาดปลัดกระทรวงยังโดนปลด ถ้าเขาไม่ทำตามคำสั่งก็อาจจะถูกปลดเป็นคนต่อ ๆ ไปได้ เขาจึงใช้อำนาจที่มีอยู่สั่งให้ตำรวจสกัดม็อบไม่ให้เข้าราชการชั้นผู้น้อยเดินทางไปถึงกระทรวงโดยเด็ดขาด (ชัชวาลย์ ศรีสุโข ๒๕๔๔ : ๑๕๗)

ส่วนรัฐมนตรีวิรัตน์ดิททิบาลเมื่อได้ทราบข่าวจึงสั่งปลดหัวหน้าส่วนราชการที่ก่อเหตุขึ้นด้วย กลับทำให้ปัญหาที่เริ่มก่อตัวได้ขยายความเสียหายขึ้นไปอีก เธอได้แต่หยิบหุ่นสายของพม่ามาขยับเล่นเพื่อผ่อนคลายความเครียด แต่ที่สุดแล้วเชือกที่ร้อยอยู่กับหุ่นนั้นกลับพันกันยุ่งเหยิง

ท่านรัฐมนตรีขยับนิ้ว แปลกใจที่หุ่นยังคงอยู่ในท่าบิดเบี้ยว ไม่เปลี่ยนท่าตาม ท่านมองดูก็เห็นเชือกที่โยงใยพันรัดแขนขาลำตัวหุ่นยุ่งเหยิงจนมันเดินระบำอีกไม่ได้ ท่านเอามือแกะเชือกอยู่สองสามครั้ง แล้วก็เปลี่ยนใจ เอื้อมมือไปกดออกดเรียกละเขา

“มีอะไรคะท่านคะ” ละเขา โผล่หน้าเข้ามาด้วยอาการนอบน้อม

“หุ่นตัวนี้ไม่เดินระบำอีกแล้ว เอามันไปทิ้ง” (ชัชวาลย์ ศรีสุโข ๒๕๔๔ :

๑๕๗)

การที่นักการเมืองเข้ามาแทรกแซงข้าราชการประจำและกำหนดนโยบายเพื่อเอื้อประโยชน์ให้ตนเอง หากมีผู้ขัดขวางก็พร้อมจะปลดอย่างไม่ชอบธรรม รวากับเป็นหุ่นสายที่จะชักเชิดอย่างไรก็ได้ นั่นทำให้เกิดความเสียหายต่อระบบการทำงานของข้าราชการข้อสุดท้ายสุจริตที่ต้องการดำเนินนโยบายเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง การชักเชิดระบำหุ่นของรัฐมนตรีวิรัตน์ดิททิบาลที่ปรากฏในเรื่องกลับยิ่งทำให้เชือกนั้นโยงใยรัดพันแขนขาลำตัวหุ่นจนยุ่งเหยิง ยิ่งตอกย้ำถึงการกระทำของรัฐมนตรีวิรัตน์ดิททิบาลที่ปลดข้าราชการอย่างไม่เป็นธรรมจนทำให้ปัญหาบานปลายยากจะแก้ไขได้

เรื่องสั้นที่กล่าวถึงการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมของนักการเมืองยังมีอีกหลายเรื่อง ได้แก่ เรื่อง นางรำ ของ ก้าววิโรจน์ ดำจาง (๒๕๔๖) กล่าวถึงนักการเมืองหนุ่มที่มีฉากหน้าเป็นคนดี ปราศรัยหลักการประชาธิปไตยได้จับใจคนฟังเสมอว่าเขาต้องการแต่งงานกับนางรำ จึงใช้อิทธิพลมืดทำให้คนตีบทสามมีของนางรำเสียชีวิตอย่างลึกลับ เรื่องสั้น งานลับ ของ ชิด ชยากร (๒๕๔๔) กล่าวถึงนักการเมืองที่ใช้อำนาจและอิทธิพลเพื่อกดดันให้นักลับมีดคนหนึ่งยอมรับโทษแทนลูกชายของตน เรื่องสั้น ราคาของแผ่นดิน ของ อนุสรณ์ มาราสา (๒๕๔๔) กล่าวถึงนักการเมืองที่พยายามใช้อำนาจและอิทธิพลบีบให้ชาวบ้านขายที่ดิน โดยมีผลประโยชน์ทับซ้อน และเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการสร้างสถานการณ์ความวุ่นวายในพื้นที่ เรื่องสั้น รางวัลของแม่ ของ วิน วนาดร (๒๕๔๔) กล่าวถึงนักการเมืองท้องถิ่นที่ใช้อำนาจและอิทธิพลกดดันสมาคมแม่บ้านของจังหวัดมอบรางวัลแม่ดีเด่นให้ลูกสาวตัวเอง แทนที่จะเป็นแม่ของตัวเองละครเอกที่มีความเหมาะสมมากกว่า เรื่องสั้น ไม่น้ำ ของ กร ศิริวัฒน์ (๒๕๔๙) กล่าวถึงชาวนาที่ถูกนักการเมืองท้องถิ่นสั่งไม่ให้เกี่ยวข้าวในนาเพราะต้องการให้เป็นจุดท่องเที่ยวสุดท้ายข้าวในนาจึงเสียหายทั้งหมด เรื่องสั้น จัดฉาก โดย ถนอม ขุนเพชร (๒๕๕๐) กล่าวถึงนักการเมืองหนุ่มที่พยายามใช้แนวคิดในการทำโฆษณาการจัดฉากให้ตนเอง แต่ก็พลาดท่าต่อหน้าสื่อมวลชน เรื่องสั้น มือสุดท้าย โดย ธาร ยุทธชัยบดินทร์ (๒๕๕๐) เรื่องสั้นสัญลักษณ์ กล่าวถึงนักการเมืองหนุ่มผู้มีอุดมการณ์ ต้องไปกินอาหาร “มือพิเศษ” กับบรรดานักการเมืองรุ่นใหญ่ เมื่อเขาพบว่าอาหารมือพิเศษนั้นคือ “เลือดเนื้อประชาชน” จึงยอมตายและกลายเป็นเหยื่อของนักการเมืองคนอื่น ๆ แทนที่จะกินอาหารมือพิเศษ

ผลจากกระบวนการเข้าสู่อำนาจที่ไม่ชอบธรรม ทำให้ผู้แทนที่มาจากกระบวนการดังกล่าวมีแนวโน้มจะใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมเพื่อปกป้องรักษาอำนาจอันชอบของตนเองไว้ เรื่องสั้นในกลุ่มนี้จึงแสดงให้เห็นว่าผลร้ายที่สืบเนื่องมาจากการทุจริตคะแนนเสียงนั้นย่อมได้มาซึ่งผู้มีอำนาจที่ฉ้อฉล และก่อให้เกิดผลเสียร้ายแรงต่อประเทศชาติและพัฒนาการของประชาธิปไตยได้มากเพียงใด

นักการเมืองและการเลือกตั้งที่ปรากฏในเรื่องสั้นพานแว่นฟ้าทั้งสองกลุ่มนี้จึงเป็นเสมือนภาพสะท้อนปัญหากระบวนการเลือกตั้งตัวแทนเข้าไปบริหารประเทศ ทั้งตัวระบบเองที่เอื้อให้เกิดการทุจริตเพื่อการเข้าสู่อำนาจ การไม่มีพื้นที่ให้ผู้สมัครอิสระได้แทรก

เข้าไปในระบบ ปัญหาผลประโยชน์ต่างตอบแทนของผู้สมัครกับพรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ และปัญหาเรื่องการพยายามรักษาอำนาจของนักการเมืองจนเกิดผลกระทบกับระบบราชการ

ความหวังยังคงมีอยู่ : การเปลี่ยนแปลงสังคมผ่านการเลือกตั้ง

แม้ว่าการนำเสนอปัญหาเกี่ยวกับนักการเมืองและการเลือกตั้ง ตลอดจนสิทธิและหน้าที่ของประชาชนจะเป็นเรื่องสั่นกลุ่มใหญ่ในช่วง พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙ แต่ก็มีเรื่องสั่นพานแว่นฟ้าอีกกลุ่มหนึ่งที่กล่าวถึงอุดมคติในการเปลี่ยนแปลงสังคมผ่านการเลือกตั้ง ดังเช่นที่ปรากฏในเรื่องสั้น **ชนชั้นแห่งดอกไม้** ของเจษฎา ศรีวัฒนเมธากุล (๒๕๕๐) กล่าวถึงปัญหาความไม่เท่าเทียม โดยมีสัญลักษณ์คือ ดอกด้อยดั่ง แทนชนชั้นต่ำ และดอกกุหลาบ แทนชนชั้นสูง ดอกด้อยดั่งเป็นดอกไม้ธรรมดา ๆ ในสวนแห่งหนึ่ง ซึ่งต้องทนกับการดูถูกจากดอกไม้ที่สูงค่ากว่ามาหลายชั่วอายุคน แต่แม่ของด้อยดั่งก็สอนให้ด้อยดั่งอดทน และเฝ้ารอว่าสักวันความเท่าเทียมจะต้องเกิดขึ้น วันหนึ่งดอกด้อยดั่งได้เห็นความเปลี่ยนแปลง เมื่อทุกคนตระหนักในสิทธิเสรีภาพของตน และออกไปเพื่อใช้สิทธิที่มีทำให้การกดขี่และความไม่เท่าเทียมหายไป ดังที่แม่เคยบอกด้อยดั่งว่านั่นคือการเลือกตั้ง

พวกเขาเริ่มเดินกันอีกแล้ว และวันนี้คงเป็นการสับสนอลหม่าน
นำดู เดินกันจนผืนดินสะเทือน ฉันสัมผัสได้ และลูก ๆ ก็เช่นกัน ชาวบ้าน
เริ่มทยอยเดินออกจากบ้านตั้งแต่เช้า มุ่งสู่ศาลาการเปรียญ

“แม่จ๋า เขาไปไหนกันจ๊ะ หนูดูแล้วมันวุ่นวายเสียจริง”

“เขาไปใช้เสียง” ฉันตอบไปอย่างที่ผมเคยบอกกับฉัน (เจษฎา ศรี

วัฒนเมธากุล ๒๕๕๐ : ๕๙)

ดอกด้อยดั่งรอจนกระทั่งวันนั้นสิ้นสุดลงและปิดหีบการเลือกตั้ง เธอได้แต่รำพันในใจว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นแล้ว แม้ว่าการกดขี่และความไม่เท่าเทียมยังคงอยู่ แต่สิทธิและเสียงที่ทุกคนมีเท่ากันในวันนี้คือเครื่องชี้วัดถึงความเท่าเทียมกันของประชาชน โดยไม่มีการแบ่งชนชั้นและผู้เขียนได้จบเรื่องโดยให้เจ้าของกุหลาบนำดอกกุหลาบลงจาก

กระถางมาปลูกไว้เคียงข้างกัน เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความเท่าเทียมที่เกิดขึ้นหลังจากวันเลือกตั้งได้ผ่านพ้นมา

เช้าวันใหม่ อาทิตยภัทรมโสดาแสงสว่ส่องอย่างทั่วถึง วันนี้เป็นวันใหม่สำหรับฉัน และเป็นวันใหม่สำหรับลูก ๆ ของฉันด้วย สายลมโชยมาอย่างแผ่วเบา ฉัน ลูก ๆ และครอบครัวของกอนญาพลัวไปตามสายลมอย่างสบายใจ

...แล้วเราก็มีสมาชิกใหม่ สมาชิกที่เคยถูกเราว่าไอ้ชั้นต่ำ เจ้ากุหลาบดอกแดงถูกเจ้าของมันนำมาปลูกอยู่ใกล้ ๆ กับฉัน (เจษฎา ศรีวัฒนเมธากุล ๒๕๕๐ : ๖๒)

軒ชั้นแห่งดอกไม้ จึงเป็นเรื่องสั้นที่กล่าวถึงความหมายของหนึ่งสิทธิหนึ่งเสียงที่เท่ากัน และใช้สัญลักษณ์เพื่อให้ภาพในเชิงอุดมคติว่าในการเลือกตั้งนั้น หากเราตระหนักในสิทธิที่มีและใช้เพื่อเปลี่ยนแปลงให้สังคมเกิดความเท่าเทียม วันนั้นย่อมมาถึงในสักวัน

เรื่องสั้นพานแว่นฟ้าอีกกลุ่มหนึ่งแสดงความเข้มแข็งของท้องถิ่นที่เป็นเสมือนทางออกของปัญหาการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ปฏิเสธอำนาจจากส่วนกลางที่มีปัญหาซับซ้อนและเรื้อรัง ไม่สยบยอมต่อประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่ไม่มีทางเลือก แสดงให้เห็นการรวมกลุ่มกันของผลประโยชน์ในระดับท้องถิ่นเพื่อต่อรองอำนาจกับส่วนกลาง เช่นในเรื่องสั้น **เมื่อวันนั้น...มาถึง** ของ ยงยุทธ หนูเนียม (๒๕๔๔) กล่าวถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่มีผู้นำในการพัฒนาชุมชนคือ “ผม” และครูเสือ ซึ่งต่างก็ยึดหลักในการทำเกษตรแบบพึ่งตนเอง และได้เผยแพร่ความรู้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้และเกิดการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็ง เขาจึงเป็นเสมือนผู้นำในหมู่บ้านอยู่กลาย ๆ แต่เขาก็ไม่ปรารถนาจะขึ้นเป็นผู้นำหมู่บ้านจริง ๆ และเห็นว่าคนที่เหมาะสมคือครูเสือ ครูหนุ่มผู้มีอุดมการณ์และมีความใกล้ชิดกับชาวบ้านมากกว่า

วันหนึ่งการเลือกตั้งระดับตำบลมาถึง เกิดเรื่องประหลาดขึ้นคือบรรดาผู้มีอำนาจทั้งหลายในตำบลได้แก่ กำนันผาดที่มีชื่อว่าเป็นกำนันแต่ไม่เคยมีผลงานเป็นชิ้นเป็นอัน แก้วแก้วผู้เคยยึดกุมเศรษฐกิจของทั้งตำบลด้วยบุญและการเกษตรแบบเคมี และท่านพระครูผู้นิยมปลูกเสกเครื่องรางของขลังและไ้ห่วยมากกว่าทำกิจของสงฆ์ ทั้งหมดต่าง

วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๓๖ ฉบับที่ ๑ ม.ค.-มิ.ย. (๒๕๕๗) ๑๓๙

พากันเชิญเขาไปร่วมรับประทานอาหาร แล้วเขาก็ได้พบว่า ที่คนเหล่านั้นเชิญผมไป รับประทานอาหารด้วย ก็เพียงเพื่อให้ช่วยเป็นหัวคะแนนให้ชาวบ้านช่วยกันเลือกในการเลือกตั้งระดับตำบลที่จะถึงนี้ เขาไปหาทุกคนในหมู่บ้านที่จะลงรับสมัครการเลือกตั้ง จนครบและก็พบแต่ความผิดหวัง เพราะแม้แต่พระองค์เองก็อยากเป็นผู้นำตำบล เพราะต้องการรายได้มหาศาลที่จะนำมาสร้างสิ่งของใหญ่โตในวัดให้คนเกิดความศรัทธา

นับตั้งแต่ผมเข้าไปจนออกมาจากกุฏิอันเย็นฉ่ำหอมกรุ่นของท่าน พระครู เพื่อสนทนารธรรมในหัวข้อหลักธรรมมาภิบาลกับท่านนั้น ผมไม่ได้ยินท่านพูดถึงหลักความโปร่งใส หลักนิติธรรม หลักความรับผิดชอบ หลักความเสมอภาค หลักคุณธรรม หลักความคุ้มค่า และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลักการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน อันน่าจะเป็นองค์ประกอบของธรรมาภิบาลที่ผมควรจะได้ยินเพื่อประดับสติปัญญาบ้าง แต่ให้ใครก็ได้ตกนรกเถอะ ธรรมาภิบาลของท่านพระครูกลับเป็นจำนวนปัจจัยที่หวังจะให้พอกพูนเพื่อทำนุบำรุงสมณเพศของท่านต่างหาก

มันช่างเป็นความเปลี่ยนแปลงของขรรษาส อย่างกำนันผาด แก้วแก๊ส ไร่จำจิต กับพระสงฆ์องค์เจ้าอย่างท่านพระครู ด้วยกระบวนการคิดอันประกอบขึ้นจากองค์ความรู้ที่เหลือกำลังลากจูง ๗ (ยงยุทธ หนูเนียม ๒๕๔๘ : ๑๕๓)

ระหว่างที่เขาเดินกลับบ้านมาด้วยความผิดหวัง ก็พบกับกลุ่มชาวบ้านที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มย่อย ๆ ต่าง ๆ เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มออมทรัพย์ ทั้งหมดเห็นตรงกันว่าอยากจะสนับสนุนครูเสียซึ่งจะลงชิงชัยในศึกเลือกตั้งที่กำลังจะมาถึงนี้ และมาถามความเห็นเขาว่าดีหรือไม่ เขาได้แต่ตัดสินใจในการรวมตัวอันเหนียวแน่นของหมู่บ้านที่มุ่งจะกำหนดอนาคตทางการเมืองของตนเองด้วยมือของพวกเขาเอง

ผู้คนที่คุ้นเคยกันจำนวนเจ็ดร้อยเหล่านี้ ล้วนแต่เป็นผู้นำกลุ่มเกษตรกร กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในตำบล...

“ครูครับ พวกเรากับสมาชิกกลุ่มทุก ๆ กลุ่มในตำบล ได้ตกลงกันแล้วครับว่าจะสนับสนุนครูเสียให้เป็นผู้ว่าการเปลี่ยนแปลงของตำบลเรา

ครับ ครูจะว่ายังไง” น้ำหอมปราชญ์ชาวบ้านของตำบล กล่าวเสียงดัง พังซัด จนผมสะท้อนใจเยือกเพราะไม่เคยคิดว่าจะได้พบเห็นเหตุการณ์นี้

“ผมไม่ว่าอย่างไหนหรอก มันก็ถูกต้องแล้วมิใช่หรือที่ประชาชนอย่างเรา ๆ นี่แหละที่จะต้องมีส่วนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันตัดสินใจและรับผิดชอบร่วมกัน” ผมตื่นตันจนพูดต่อไปไม่ออก ความหวังของผมกลับมาโชนชัดขึ้นอีกครั้งแล้ว ท่ามกลางรอยยิ้มของผู้คนที่ได้มีส่วนร่วมคิดพิจารณา และตัดสินใจเรื่องผู้นำของตนร่วมกัน

วันนี้... ชาวบ้านเหล่านี้ได้ทำให้ผมตระหนักแล้วว่า พลังที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอันเป็นคุณประโยชน์อย่างแท้จริงต่อชุมชน ต่อสังคม และต่อประเทศชาตินั้น จะบังเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อวันแห่งการมีส่วนร่วมของประชาชนมาถึงเท่านั้น (ยงยุทธ หนูเนียม ๒๕๔๘ : ๑๔๔-๑๔๖)

เรื่องสั้นเรื่องนั้นนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของท้องถิ่นที่มีอำนาจมากพอจะต่อรองอำนาจจากส่วนกลาง นั่นคือการไม่เลือกตัวแทนผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ไม่มีคุณความดี แต่เสนอคนที่ตัวเองเห็นว่าเหมาะสมขึ้นมาแทน กระนั้นชาวบ้านก็มีได้ปฏิเสธประชาธิปไตยแบบตัวแทนคือการเลือกตั้ง เพราะได้ส่งคนที่ตัวเองเลือกลงไปในสนามเลือกตั้งตามกติกาเพื่อนำมาสู่อำนาจด้วยระบบ

แม้ว่าเรื่องสั้นในกลุ่มนี้จะมีไม่มากนัก แต่ก็แสดงให้เห็นความสำคัญของสิทธิการเลือกตั้งที่เปลี่ยนแปลงสังคม และภาพการรวมตัวของท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของพลเมืองในระบบประชาธิปไตยผ่านการรวมกลุ่มเพื่อต่อรองอำนาจ ประชาธิปไตยที่ฝังรากหยั่งลึกลงในระดับท้องถิ่นที่สะท้อนผ่านเรื่องสั้นพานแว่นฟ้า จึงอาจเป็นเสมือนอุดมคติของคำว่า “การเมืองของพลเมือง” ของเรื่องสั้นรางวัลพานแว่นฟ้า ดังคำประกาศเจตนารมณ์ของคณะกรรมการ ซึ่งความเข้มแข็งของท้องถิ่นดังที่ปรากฏนั้นย่อมจะสร้างความมั่นคงให้แก่ประชาธิปไตยต่อไป

บทสรุป : นักการเมืองและการเลือกตั้งบนหนทางประชาธิปไตยไทย

เรื่องสั้นที่กล่าวถึงการเลือกตั้งในแง่มุมต่าง ๆ ที่เกี่ยวพันถึงสิทธิของประชาชน

โดยเฉพาะสิทธิการเลือกตั้ง และการเน้นย้ำให้เห็นความสำคัญของสิทธิและหน้าที่ของประชาชนในฐานะพลเมืองของรัฐ นับเป็นลักษณะเฉพาะของเรื่องสั้นพานแว่นฟ้าที่ปรากฏอยู่บ่อยครั้ง การศึกษาเรื่องสั้นในกลุ่มนี้จึงทำให้เห็นอัตลักษณ์บางประการของเรื่องสั้นพานแว่นฟ้า โดยเฉพาะเรื่องสั้นที่กล่าวถึง “ประชาธิปไตยในระดับปฏิบัติการ” คือกล่าวถึงสิทธิที่เกี่ยวพันกับการเลือกตั้ง และหน้าที่อันต้องตระหนักถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งมีความสอดคล้องกับระบบประชาธิปไตยแบบมีตัวแทนคือการส่งผ่านอำนาจการปกครองให้แก่ตัวแทนผ่านการเลือกตั้ง แม้ว่าเรื่องสั้นพานแว่นฟ้าจะไม่ได้มีลักษณะของการผูกขาดความหมายของประชาธิปไตยอย่างตายตัวเพื่อให้คนเชื่อและทำตามอย่างไม่มีเงื่อนไข โดยเฉพาะเรื่องสั้นในยุคหลังที่มีการตีความประชาธิปไตยอย่างหลากหลายมากขึ้น แต่เรื่องสั้นส่วนหนึ่งในช่วง พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙ ก็ปรากฏลักษณะของการให้ความหมายของประชาธิปไตย ตลอดจนการเกลี้ยกล่อมหรือเชิญชวนให้เชื่อมั่นในระบบว่าจะสามารถคัดกรองผู้ปกครองที่ดีได้มากกว่าจะปลุกเร้าให้ต่อต้านหรือโค่นล้มระบบลง

“คู่มือไปสู่ประชาธิปไตย” ที่ปรากฏในเรื่องสั้นที่กล่าวถึงนักการเมืองและการเลือกตั้งดังกล่าวนี้ เมื่อพิจารณาประกอบกับค่านิยมของผู้จัดการประกวดคือภาครัฐ ก็ทำให้เห็นถึงเจตนารมณ์และความหวังบางประการที่ผู้จัดการประกวดมุ่งหวังให้เกิดขึ้น นั่นคือการปลูกฝังประชาธิปไตยในระดับปฏิบัติการอย่างเป็นลำดับขั้น เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักในสิทธิเสรีภาพอันพึงมี และหยั่งรากลึกกลงไปจนเกิดความตระหนักในสิทธิเสรีภาพอย่างแท้จริง ที่สุดแล้วจะกลายเป็นความเข้มแข็งของพลเมืองและชุมชนที่จะเป็นรากแก้วแห่งประชาธิปไตยไทย

บรรณานุกรม

กรมการปกครอง. รายงานการวิจัยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๙. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๔๐.

กลุ่มงานเผยแพร่ประชาธิปไตยและกิจกรรมสภาผู้แทนราษฎร. รวมวรรณกรรม การเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : สำนักประชาสัมพันธ์, ๒๕๔๙.

กลุ่มงานเผยแพร่ประชาธิปไตยและกิจกรรมสภาผู้แทนราษฎร. รวมวรรณกรรม การเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : สำนักประชาสัมพันธ์, ๒๕๕๐.

ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์. ธนกิจการเมืองกับการปฏิรูปการเมือง. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓.

ปรีดี พนมยงค์. วิจารณ์ร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๑๗. (มปท.) : คณะบรรณาธิการ มหาราชวร ๒๕๑๗, มปป.

รักษมนัญญา สมเทพ, บรรณาธิการ. วรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, ๒๕๔๖.

รักษมนัญญา สมเทพ, บรรณาธิการ. วรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, ๒๕๔๗.

รักษมนัญญา สมเทพ, บรรณาธิการ. วรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, ๒๕๔๘.

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ และไพลิน รุ่งรัตน์. ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา มองผ่านวรรณกรรมเพื่อชีวิต ภาพโดยรวมของกวีนิพนธ์เพื่อชีวิต. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการโครงการ ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา, ๒๕๔๑.

“อดีต ‘ลัทธิประชาธิปไตย’ ตัดตอนรางวัลพานแว่นฟ้า”. (๒๒ ธันวาคม). หนังสือพิมพ์ กรุงเทพธุรกิจ, ๒๕๔๘.

